

Cải cách công tác quản lý thị trường trong bối cảnh hội nhập kinh tế quốc tế

Hoàng Việt Hà

Trường Đào tạo, bồi dưỡng cán bộ Công Thương Trung ương

Bối cảnh hội nhập kinh tế quốc tế đòi hỏi công tác quản lý thị trường phải thay đổi cả ở tầm tư duy, công cụ cũng như phương cách tác động vào nền kinh tế. Bài viết này trao đổi về những tác động của tiến trình hội nhập kinh tế quốc tế đến công tác quản lý thị trường; cũng như những cải cách và đổi mới cần thiết trong công tác này để thích ứng với tiến trình hội nhập.

1. Tác động của hội nhập quốc tế đến hoạt động quản lý thị trường

Trước xu thế toàn cầu hóa, Việt Nam đã và đang tham gia vào các "sân chơi chung" của thế giới và khu vực, đây là cơ hội để chúng ta phát huy nội lực và tận dụng ngoại lực tạo thành sức mạnh tổng hợp của phát triển nền kinh tế. Bên cạnh đó, sự hợp tác song phương, đa phương trong xu thế toàn cầu hóa đã biến đổi mau lẹ, vượt qua trạng thái biệt lập, khép kín, ốc đảo, phát triển theo kiểu tuyến tính, đơn trị vào thay vào đó là sự phát triển với gia tốc lớn của khoa học, kỹ thuật, công nghệ, đặc biệt là công nghệ thông tin, do đó, trong lĩnh vực quản lý thị trường với các đối tượng của quản lý cũng có sự thay đổi nhanh chóng.

1.1. Thị trường ngày càng mở rộng về quy mô

Mở rộng thị trường theo hướng đa phương hóa, đa dạng hóa về các hình thức quan hệ đối tác, gắn thị trường trong nước với thị trường thế giới và khu vực, điều đó đòi hỏi vừa phải thực hiện các cam kết thương mại đồng thời phải đảm bảo lợi ích thị trường tiêu dùng trong nước. Việc Việt Nam tham gia các FTA đã giúp xuất khẩu hàng hóa Việt Nam tăng mạnh. Nếu như năm 1995, xuất khẩu mới đạt 5,4 tỷ USD thì năm 2000 là 14 tỷ USD, đến năm 2007 Việt Nam xuất khẩu trên 48 tỷ USD và đến năm năm 2017, con số này đã lên tới trên 213 tỷ USD. Điều đó đòi hỏi công tác quản lý thị trường ngày càng phải đổi mới để phù hợp với sự phát triển của thị trường trong bối cảnh hội nhập hiện nay.

1.2. Đa dạng hóa thành phần tham gia thị trường

Trong xu thế toàn cầu hóa, phát triển một nền thương mại tự do, không phân biệt đối xử là mục tiêu của nhiều quốc gia và cũng là nguyên tắc cơ bản trong cam kết WTO và các cam kết FTA song phương và đa phương. Có thể thấy, những năm gần đây, các thành phần tham gia vào thị trường ngày càng đa dạng, những khởi nghiệp kinh doanh — startup, những

người kinh doanh nhỏ, kinh doanh hộ gia đình nay phát triển lên thành những doanh nghiệp kinh doanh nghiên ngành nghề, những doanh nghiệp ngày càng lớn và cực lớn với trình độ công nghệ cao, phương tiện kinh doanh hiện đại. Đáng chú ý là khi Việt Nam tham gia vào các Hiệp định thương mại tự do (FTA) nhất là FTA thế hệ mới thì vấn đề bình đẳng - nguyên tắc không phân biệt đối xử trong quản lý thị trường rất được quan tâm. Điều này đặt ra yêu cầu Nhà nước phải tạo bình đẳng trong nội địa, giữa doanh nghiệp nhà nước và doanh nghiệp tư nhân... từ đó giúp doanh nghiệp tư nhân tiếp cận các nguồn lực bình đẳng hơn, đồng thời các FTA còn giúp Việt Nam hoàn thiện cơ sở hạ tầng, thu hút vốn đầu tư tốt hơn, đặc biệt là thúc đẩy cải cách hành chính; xóa bỏ rào cản gia nhập thị trường...

1.3. Nảy sinh nhiều hình thức tiêu cực mới trong sản xuất — kinh doanh

Hội nhập kinh tế quốc tế đã mở rộng cả nội dung, biên độ và phạm vi hợp tác - cạnh tranh và đấu tranh. Hội nhập đòi hỏi sự thích ứng với những yêu cầu chuẩn mực chung, những quy định về "sân chơi chung", "luật chơi chung" mà bất cứ một quốc gia nào cũng phải linh đến. Như vậy, thị trường trong nền kinh tế hội nhập đã thay đổi mạnh mẽ: từ số lượng, quy cách, phẩm chất của các mặt hàng; từ các chủ thể tham gia sản xuất, kinh doanh, trao đổi mua bán trên thị trường; từ phương cách, kỹ thuật mua bán, quảng cáo, giới thiệu sản phẩm... Những thay đổi đó vừa mang lại lợi ích cho nền kinh tế, song cũng vừa gây ra những tiêu cực vì mục tiêu tối đa hóa lợi nhuận như: hình thức hàng giả, hàng nhái tinh vi; gian lận thương mại, buôn lậu, trốn thuế sử dụng công nghệ cao; cạnh tranh thiếu lành mạnh, vi phạm quyền sở hữu trí tuệ, vấn đề về vệ sinh an toàn thực phẩm...

1.4. Thay đổi về chức năng của lực lượng Quản lý thị trường

Theo Pháp lệnh Quản lý thị trường (2016) thì lực

lượng Quản lý thị trường là lực lượng chuyên trách của Nhà nước thực hiện chức năng phòng, chống, xử lý các hành vi kinh doanh hàng hóa nhập lậu; sản xuất, buôn bán hàng giả, hàng cấm, hàng hóa không rõ nguồn gốc xuất xứ; hành vi xâm phạm quyền sở hữu trí tuệ; hành vi vi phạm pháp luật về chất lượng, đo lường, giá, an toàn thực phẩm và gian lận thương mại; hành vi vi phạm pháp luật về bảo vệ quyền lợi người tiêu dùng.

Với vai trò duy trì sự ổn định trật tự trong bối cảnh mở cửa và hội nhập kinh tế, áp lực đặt ra cho lực lượng quản lý thị trường ngày càng lớn nhằm ngăn chặn các hành vi chống buôn lậu, gian lận thương mại... với nhiều hành vi sâu và rộng, liên thông khu vực và thế giới. Do đó, trong công tác quản lý thị trường đã có những thay đổi đáng kể để phù hợp với tình hình thực tiễn hội nhập hiện nay:

- Phối hợp với các cơ quan chức năng tổ chức các sự kiện như: Hội chợ, triển lãm, tuyên truyền, nhằm cung cấp thông tin về hàng thật - hàng giả cho người tiêu dùng.

- Tham mưu các cấp có thẩm quyền ban hành cơ chế kiểm soát hàng giả như trách nhiệm của các cơ quan quản lý trong công tác đấu tranh chống hàng giả; xây dựng quy trình xử lý, chỉ đạo kiểm tra, kiến nghị về các giải pháp ngăn chặn, hạn chế nạn làm hàng giả.

- Phối hợp với các cơ quan thực thi quyền sở hữu trí tuệ: xây dựng quy chế phối hợp liên ngành trong công tác đấu tranh chống hàng giả liên quan đến sở hữu trí tuệ.

- Kết hợp với doanh nghiệp, người tiêu dùng và các Hiệp hội phát hiện mọi hành vi vi phạm quyền sở hữu trí tuệ trong thương mại.

- Hợp tác với các tổ chức quốc tế liên quốc gia và liên chính phủ trong đấu tranh chống buôn lậu và gian lận thương mại nói chung và chống hàng giả nói riêng.

2. Định hướng cải cách hoạt động quản lý thị trường trong bối cảnh hội nhập kinh tế quốc tế

Từ những vấn đề nêu ở phần trên, có thể thấy, trước những đòi hỏi khách quan của quá trình hội nhập kinh tế quốc tế, công tác quản lý thị trường cần phải cải cách theo những nhiệm vụ trọng tâm sau:

2.1. Cải cách thể chế trong công tác quản lý thị trường

Theo Quyết định thành lập Tổng cục Quản lý thị trường được ban hành và có hiệu lực từ ngày 12/10/2018, Tổng cục Quản lý thị trường ở Trung ương được tổ chức tinh gọn trên cơ sở nâng cấp, kiện toàn từ Cục Quản lý thị trường thuộc Bộ Công Thương. Với những quy định chức năng cụ thể quản lý thị trường, đặc biệt thông qua vai trò kiểm tra, kiểm soát thị trường, lực lượng quản lý thị trường ngày càng khẳng định vai trò của mình trong công tác đấu tranh ngăn chặn và làm hạn chế mặt trái của nền kinh tế thị

trường, bảo vệ lợi ích chính đáng của doanh nghiệp và người tiêu dùng, góp phần phát triển sản xuất và hội nhập kinh tế quốc tế của Việt Nam.

Có thể thấy cải cách thể chế trong công tác quản lý thị trường cần chú ý một số vấn đề sau:

- Chuyển từ cơ chế "xin - cho" sang cơ chế hỗ trợ, giúp đỡ và tạo điều kiện cho sản xuất kinh doanh của mọi thành phần kinh tế trên thương trường. Quản lý thị trường thông qua thực tiễn cần phải rà soát, bổ sung hoàn thiện các quy định pháp luật về kinh doanh phù hợp với điều kiện Việt Nam, một mặt bảo vệ thị trường nội địa, đồng thời tuân thủ những quy định của các tổ chức quốc tế và các cam kết song phương, đa phương mà Việt Nam tham gia.

- Chuyển từ phạt trốn lậu thuế sang hướng dẫn, hỗ trợ không vướng phải các quy định về rào cản kỹ thuật trong thương mại và trong phạm vi vùng, liên vùng và liên quốc gia. Trong quá trình thực thi nhiệm vụ quản lý thị trường, không hình sự hóa các tranh chấp dân sự trong hoạt động kinh tế. Thực hiện nhất quán cơ chế giá thị trường có sự điều tiết của Nhà nước giúp xây dựng và thực hiện nghiêm các quy định về trách nhiệm xã hội của doanh nghiệp đối với người tiêu dùng và đối với môi trường.

- Quản lý thị trường là lực lượng chuyên trách của Nhà nước thực hiện chức năng phòng, chống, xử lý các hành vi kinh doanh hàng hóa nhập lậu; sản xuất, buôn bán hàng giả, hàng cấm, hàng hóa không rõ nguồn gốc xuất xứ; hành vi xâm phạm quyền sở hữu trí tuệ; hành vi vi phạm pháp luật về chất lượng, đo lường, giá, an toàn thực phẩm và gian lận thương mại; hành vi vi phạm pháp luật về bảo vệ quyền lợi người tiêu dùng. Do đó, đảm bảo được tính công khai, minh bạch, hợp lý và hiệu quả của hoạt động quản lý thị trường trong bối cảnh hội nhập quốc tế hiện nay theo những quy định trong Pháp lệnh Quản lý thị trường.

2.2. Cải cách thủ tục hành chính trong quản lý thị trường

Từ những yêu cầu khách quan của hội nhập, cải cách thủ tục hành chính trong quản lý thị trường cần phải có những thay đổi, do đó, Bộ trưởng Bộ Công Thương đã ban hành Thông tư số 35/2018/TT-BCT ngày 12/10/2018 quy định về nội dung, trình tự, thủ tục hoạt động kiểm tra, xử lý vi phạm hành chính và các biện pháp nghiệp vụ của lực lượng quản lý thị trường. Đây là cơ sở để cải cách thủ tục hành chính trong hoạt động quản lý thị trường theo các nguyên tắc:

- Thực hiện các biện pháp nghiệp vụ trong công tác quản lý thị trường: hoạt động kiểm tra; khám người theo thủ tục hành chính, khám phương tiện vận tải, đồ vật theo thủ tục hành chính, khám nơi cất giấu tang vật vi phạm hành chính; xử lý vi phạm hành chính phải đúng chức năng, nhiệm vụ, quyền hạn của lực lượng Quản lý thị trường, tuân thủ các quy định của Pháp lệnh Quản lý thị trường; pháp luật về kiểm tra, xử

lý vi phạm hành chính.

- Áp dụng các biện pháp nghiệp vụ, hoạt động kiểm tra, xử lý vi phạm hành chính phải có căn cứ, bảo đảm khách quan, chính xác, công khai, minh bạch, không phân biệt đối xử; tạo môi trường thuận lợi cho doanh nghiệp phát triển kinh tế và bảo đảm an sinh xã hội.

- Thực hiện các biện pháp nghiệp vụ, hoạt động kiểm tra, xử lý vi phạm hành chính phải tuân thủ các quy định về hoạt động công vụ của lực lượng Quản lý thị trường và sử dụng đúng các mẫu biên bản, quyết định theo quy định.

- Các trình tự, thủ tục kiểm tra và xử lý vụ việc vi phạm hành chính và áp dụng các biện pháp ngăn chặn đảm bảo xử lý vi phạm hành chính phải được thực hiện dưới hình thức đoàn kiểm tra để đảm bảo tính khách quan trong mỗi vụ việc.

2.3. Cải cách tổ chức bộ máy quản lý thị trường

Quyết định thành lập Tổng Cục Quản lý thị trường được ban hành và chính thức có hiệu lực từ ngày 12/10/2018 là một bước hiện thực hóa Pháp lệnh Quản lý thị trường được Quốc hội thông qua ngày 08/03/2016. Do đó, cần cải cách tổ chức bộ máy quản lý thị trường theo hướng:

- Trong bối cảnh hội nhập quốc tế đặt ra nhiều vấn đề cho lực lượng quản lý thị trường. Vấn đề buôn lậu, hàng giả, gian lận thương mại, buôn bán hàng kém chất lượng diễn ra rất tinh vi, phức tạp giữa các địa phương, thậm chí trong và ngoài nước. Do đó, cần có một lực lượng chuyên ngành để phối hợp với các lực lượng khác, với các địa phương và gắn với mục tiêu cụ thể của địa phương.

- Thị trường là một thể thống nhất không có sự phân biệt về địa giới hành chính, về lĩnh vực kinh doanh... chính vì vậy công tác phối hợp trong quản lý thị trường ngày càng phải được đặc biệt coi trọng và có cách thức tổ chức cho phù hợp với từng thời kỳ và từng loại công việc. Trên thực tế, những tổ kiểm tra, kiểm soát thị trường liên ngành những năm vừa qua đã phát huy tác dụng lương đối tốt. Cách thức tổ chức này cần phải được nghiên cứu thêm để phù hợp với từng địa bàn hoạt động, ví dụ như ở các cửa khẩu quốc tế, các đầu mối giao thông, các khu công nghiệp...

2.4. Xây dựng và nâng cao chất lượng cán bộ, công chức quản lý thị trường

Việc thành lập Tổng Cục Quản lý thị trường không làm tăng biên chế mà đòi hỏi cần phải giảm các đầu mối ở các Cục và các đội trên cả nước. Do đó, cần phải:

- Xây dựng đội ngũ công chức quản lý thị trường có đủ trình độ, năng lực thi hành công vụ phục vụ nhân dân. Chú trọng bồi dưỡng kiến thức, kỹ năng, nghiệp vụ, thái độ hành vi ứng xử và kinh nghiệm giải quyết tình huống theo từng chức danh cán bộ, công chức làm công tác quản lý thị trường.

- Đào tạo, bồi dưỡng kỹ năng, trình độ cho đội ngũ kiểm soát viên: được thực hiện thông qua các chương trình đào tạo, bồi dưỡng cho kiểm soát viên thị trường nhằm trang bị, cập nhật những kiến thức, kỹ năng cho kiểm soát viên thị trường.

- Việc kiểm tra, kiểm soát thị trường liên quan đến nhiều mặt hàng hóa có giá trị, vì thế người làm công tác quản lý thị trường cần phải có bản lĩnh chính trị vững vàng, chuyên môn nghiệp vụ, kiến thức sâu về lý hóa, tính năng,... của hàng hóa. Do đó, đòi hỏi mỗi cán bộ, công chức quản lý thị trường cần phải cập nhật được các kiến thức và kỹ năng cần thiết.

- Do hoạt động sản xuất kinh doanh tích hợp nhiều lĩnh vực sản xuất, vận chuyển, bảo quản hàng hóa cũng như kinh doanh hàng hóa gắn bó với những thị trường các yếu tố khác, do đó công chức quản lý thị trường cần được đào tạo, bồi dưỡng để nắm những quy định ở trong những lĩnh vực khác nhau.

2.5. Hiện đại hóa công tác quản lý thị trường

Với sự phát triển của công nghệ thông tin, hoạt động gian lận thương mại, buôn bán hàng giả... đạt quy mô mới, hình thức tinh vi. Do đó, hiện đại hóa, hay nói cách khác đó là số hóa công tác quản lý thị trường là đòi hỏi cần thiết và rất quan trọng, đặc biệt là thực hiện chứng từ điện tử và hóa đơn điện tử...

Song song với việc số hóa công tác nghiệp vụ của quản lý thị trường, cần nâng cao chất lượng Trang thông tin điện tử của Tổng cục, cập nhật kịp thời thông tin và các văn bản quy phạm pháp luật liên quan đến lĩnh vực quản lý thị trường. Sử dụng và khai thác có hiệu quả phần mềm quản lý văn bản và điều hành, email công vụ, chữ ký số, đặc biệt là thực hiện "Quy định chế độ báo cáo của Quản lý thị trường" theo Thông tư số 41/2013/TT-BCT và tăng cường ứng dụng công nghệ thông tin sẽ tạo thành một hệ thống thống nhất hỗ trợ lịch cục cho hoạt động của các cơ quan quản lý thị trường ở Trung ương và địa phương./

Tài liệu tham khảo

Thủ tướng Chính phủ, Quyết định số 34/2018/QĐ-TTg ngày 10/8/2018 quy định chức năng, nhiệm vụ, quyền hạn và cơ cấu tổ chức của Tổng cục Quản lý thị trường thực thuộc Bộ Công Thương.

Bộ Công Thương, Thông tư số 35/2018/TT-BCT ngày 12/10/2018 quy định về nội dung, trình tự, thủ tục hoạt động kiểm tra, xử lý vi phạm hành chính và các biện pháp nghiệp vụ của lực lượng quản lý thị trường.

Tổng cục Thống kê, Báo cáo Bộ chỉ tiêu chủ yếu đánh giá mức độ phát triển doanh nghiệp cả nước và các địa phương năm 2017 và giai đoạn 2010-2017.

Văn phòng Bộ Công Thương — "Thành lập Tổng cục Quản lý thị trường: hướng tới chính quy, hiện đại, tinh gọn tổ chức bộ máy, hoạt động hiệu quả" — Trang moit.gov.vn, ngày 14/8/2018.